

BUCUREȘTI, 1856. O FOTOGRAFIE INEDITĂ A LUI LUDWIG ANGERER

dr. Lelia Zamani

Bucureștiul se găsea la 1856 sub ocupație austro - turcă și încă se resimțea puternic după mistuitorul incendiu din 1847, care distrusese o bună parte din clădirile sale. Totuși, spiritul înnoitor se făcea din plin simțit. Pe plan edilitar, o atenție deosebită a fost acordată parcurilor și grădinilor, mai ales amenajării Grădinii Cișmigiu. Au fost construite noi străzi și s-au reparat câteva dintre podurile și ulițele orașului, cu precădere cele din centru.

Iluminatul public devenise tot mai mult o preocupare a autorităților. În 1856, Theodor Mehedinteanu, ajutat de profesorul de chimie de la Sfântul Sava, Marin Alexe, și de farmacistul Steege, au realizat mai multe experiențe în laboratorul acestuia din urmă, distilând țitei într-un alambic. Un an mai târziu, în 1857, Bucureștiul era primul oraș european iluminat cu petrol lampant.

Tot în 1856, s-au adăugat noi corpuri Spitalului Brâncovenesc, iar în 1857 s-a început construirea Universității, după planurile arhitectului Al. Orăscu. Ritmul construcțiilor începea treptat să prindă tot mai mult contur. Au fost luate câteva măsuri și în privința râului Dâmbovița, gata mereu de a ieși din matcă odată cu venirea ploile. S-a interzis construirea pe malurile apei, consolidate, de altminteri, în mai multe puncte. Au fost reparate și podurile de peste râu. Măsuri insuficiente, dovadă fiind puternica inundație care a afectat orașul în 1864.

Capitala a mai beneficiat și de o serie de dispoziții privind curățenia și siguranța în parcuri și pe străzi. Astfel, proprietarii maidanelor și ai locurilor virane au fost obligați prin lege să-și îngreădească proprietățile, iar negustorii să curețe ulița în fața prăvăliilor. Podul Mogoșoai și Șoseaua Kiseleff erau stropite și măturate zilnic, iar liniștea orașului era păzită de sute de sergenți. În 1856, birjele erau cam 400 la număr și aveau felinare roșii, albe și negre, pentru a diferenția clasele I, a II-a și a III-a, pentru care se plătea 3, 2 și respectiv 1 sfanț.

Pe lângă hanurile existente, încă, au fost ridicate hoteluri moderne: Hotel de France, Hotel zur Stadt Wien, Hotel de Londres, Hotel St. Petersburg.

De cum erau Bucureștii în 1856, amintește și germanul Ferdinand Lassalle uimit și el de contrastantul oraș de pe Dâmbovița, unde lângă palate frumoase și de bun gust, cu grădini superbe, se vedeau maidane murdare și case sărăcăcioase, gata oricând să se prăbușească. Călătorul constată lipsa „străzilor adevărate”: adică drepte, largi și îngrijite, la fel ca și iluminatul învechit ce se practica: cel cu lumânări, cu feștile înmuiate în ulei, și doar cu puține felinare alimentate cu petrol lampant. În schimb, a fost surprins să afle că exista fir telegrafic care lega Bucureștiul de Viena și Constantinopol. Hotelul la care a tras Lassalle se afla pe Calea Moșilor și avea servicii foarte bune. La fel de bună era și mâncarea *à la carte*

și vinul românesc, apreciat ca rivalizând cu cel francez. Pe străzile principale, mai ales pe Șoseaua Kiseleff - care i-a făcut călătorului o impresie profundă -, se întreceau adesea în eleganță echipele strălucitoare cu vizitii îmbrăcați în „livrele splendide” de diferite culori. În trăsurile puteau fi văzute și frumoasele și bogatele românce, pentru care germanul are nesfârșite cuvinte de admirație.

Mărturiile călătorilor străini, veniți la noi înainte de 1856, dar și în anii următori, dezvăluie un oraș ciudat, uimind prin contrastul dat de bogăție și lux, alăturate sărăciei și mizeriei. Totuși, orașul era îndeobște descris drept frumos, lipsit însă de simetrie și cu drumuri rău pavate. Podul Mogoșoaiei se afla în topul preferințelor în materie de străzi, cu cele mai frumoase case și magazine, precum și cu impozanta clădire a Teatrului cel Mare. Urmau Lipscanii, cu mărfuri bogate și diverse, precum și Târgul de Afară (Calea Moșilor de astăzi). Chiar dacă pavajele erau proaste, trăsurile elegante și caii de rasă întâlniți aici, nu se puteau vedea nici la Paris și nici la Viena, după cum notau unii călători.

Așa arăta capitala în 1856, dată la care Ludwig Angerer se afla la București și pe care a înscris-o pe unele dintre fotografiile realizate la noi.

Despre Ludwig Angerer (1827-1879) nu se știe foarte multe lucruri. S-a născut în Ungaria, la Malatzka, în anul 1827, iar studiile și le-a făcut la Pressburg și Pesta. În 1848, se afla la Pesta, unde a lucrat ca ajutor de farmacist timp de doi ani, după care, luându-și licența în farmacie, cu titlul de *magister*, a plecat între anii 1850-1854, la Viena și Graz, ca farmacist. În 1854, a fost angajat temporar ca farmacist militar la Regia Militară a Medicamentelor.

La București, Ludwig Angerer ajunge o dată cu trupele care au ocupat Principatele în timpul războiului Crimeii. În 1856 era farmacist militar la farmacia provizorie cezaro - crăiască nr. 14, iar în 1857, la Spitalul de campanie al trupelor de ocupație. O dată cu retragerea austriecilor, în martie 1857, când spitalul a fost închis, Ludwig Angerer s-a întors la Viena. Din noiembrie același an, va fi numit la Comandamentul Militar al Medicamentelor din Viena, după care, în aprilie 1858, demisionează pentru a se putea dedica pasiunii sale pentru fotografie.

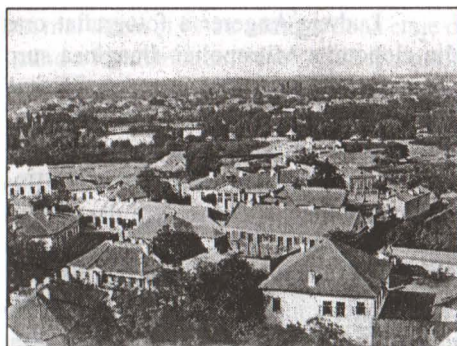
Ludwig Angerer a fost nu numai unul dintre primii fotografi ai orașului București, ci și unul dintre marii fotografi ai Vienei, drept dovadă faptul că la 24 decembrie 1860 i se acordă titlul oficial de Fotograf al Curții Imperiale. El a mai colaborat și cu fratele său Victor Angerer și el fost ofițer.

Colecția de stampe a Bibliotecii Academiei Române păstrează multe portrete din secolul trecut, executate în atelierul lui din Viena, precum și 29 de reproduceri înmănușiate într-un album, în care Ludwig Angerer a surprins aspecte ale orașului.

Câteva dintre fotografiile originale ale lui Ludwig Angerer se află în patrimoniul Muzeul Municipiului București. Fotografiile nu sunt toate semnate și nu au un format unic. Caracteristica o dă textura hârtiei fotografice folosite și particularitățile ei, cum ar fi faptul că fiecare fotografie are colțurile tăiate. Unele poze sunt mărginite de trei linii, două subțiri și una groasă la mijloc, trasate pe carton, de jur împrejurul fotografiei propriu-zise. Una dintre acestea este inedită, prin faptul că nu se regăsește printre celelalte fotografii cunoscute ale lui Angerer.

Trei dintre aceste fotografiile din arhiva Muzeului Municipiului realizate de Angerer surprind imagini ale Grădinii Cișmigiu.

Prima fotografie a fost realizată de pe clădirea Teatrului cel Mare, aflat pe Podul Mogoșoaiei, teatrul ridicat pe locul fostului han Filaret. Parcul se vede de la distanță, împreună cu chioșcul ridicat acolo. În plan apropiat se văd casele din spatele teatrului, case mari, numai parter. În depărtare se distinge biserica Schitu Măgureanu, dar și Spitalul Oștirii de pe Strada Știrbei Vodă.

Vedere din București luată de pe clădirea Teatrului cel Mare spre Grădina Cișmigiu

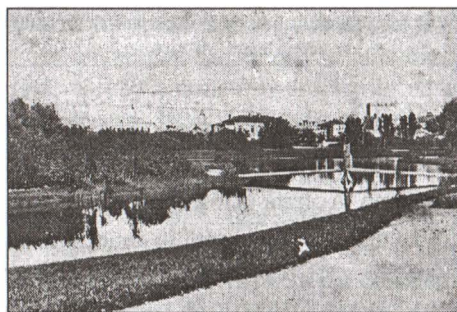
A doua fotografie în care apare Grădina Cișmigiu, a fost luată chiar de pe malul lacului, în centrul imaginii aflându-se apa în care se oglindesc copacii de pe mal. Pe lângă podul din lemn, în plan mai îndepărtat, se văd câteva clădiri impozante.

În cea de-a treia fotografie, și ea realizată tot pe malul lacului Cișmigiu, apare un pod, închis la mijloc cu un gard, ce face legătura între insulă și marginea lacului. Se pot distinge Biserica Luterană, Biserica Calvină, Casa Schlatter.

Grădina Cișmigiu

Cișmigiuul a fost apreciat de călători ca fiind „un parc public de plimbare, destul de mare, cu chioșchiuri de zaharicale și renumitul restaurant al domnului Thierry, înzestrat cu de toate”, unde lumea venea mai mult duminica. Balta mocirloasă plină de vegetație crescută haotic și plină de gunoaie, care fusese nu cu mult timp în urmă, a fost transformată într-o grădină mare, cu apă curată, alei, sălcii plângătoare, cu trei cafenele și un restaurant. În fiecare după-amiază bucureștenii veneau în număr mare să asculte muzică militară, care într-o zi era românească, în alta austriacă, iar în a treia turcească. După cum era și ocupația. De altfel, chiar dacă vremurile erau tulburi, lumea bună continua să vină în Cișmigiu, să se plimbe la Șosea, să meargă la teatru, să dea baluri și serate și să petreacă în grădinile bucureștene.

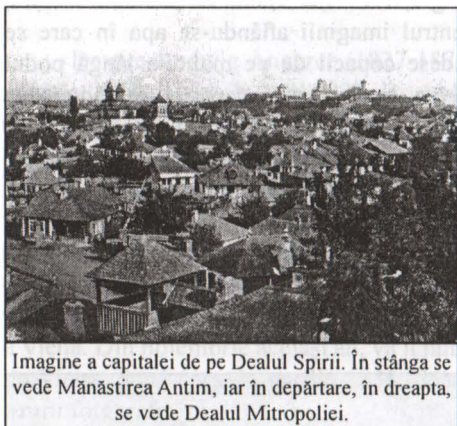
Grădina Cișmigiu

Ludwig Angerer a fotografiat orașul și din clopotnița Mitropoliei. Imaginea surprinsă de acolo are în centru Biserica Sfântul Ilie. Bisericii i se mai spunea și Sfântul Ilie Rahova, deoarece se afla pe Calea Rahovei. A fost ridicată pe la mijlocul secolului al XVIII-lea și a avut de suferit la cutremurul din 1802; a fost rezidită înainte de 1838, și pictată mai târziu, în 1874, de către Gheorghe Tattarescu.

Împrejurul bisericii, în fotografie, se văd o mulțime de construcții, dintre care se deosebesc: Palatul Brâncoveanu, Biserica Sfinții Apostoli, Mănăstirea Mihai Vodă, Hanul și Biserica Sfântul Ioan cel Mare, Zlătarii.

Vedere a Bucureștilor din clopotnița Mitropoliei. În centrul imaginii este Biserica Sfântul Ilie aflată pe Calea Rahovei.

Imagine a capitalei de pe Dealul Spirii. În stânga se vede Mănăstirea Antim, iar în depărtare, în dreapta, se vede Dealul Mitropoliei.

1904, după planurile arhitectului Ed. Lebeuf. A fost pictată de Eugeniu Voinescu și D. R. Girolamo. Această fotografie are în colțul tăiat din stânga jos o ștampilă în relief din care se poate citi „KUNSTVERLAGSHANDLUNG / F. PATERNO / IN WIEN”, iar în colțul tăiat din dreapta semnătura: „Angerer & Strafiern (?)”.

Turnul Colței, considerat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea unul dintre monumentele cele mai interesante din capitală, e un alt obiectiv fotografiat de Angerer. Turnul Colței a avut mult de suferit după cutremurul

Altă vedere a Bucureștilor a fost realizată de Ludwig Angerer de pe Dealul Spirii. Dintre mulțimea de case ce apar în imagine, răsare în stânga, zveltă, Mănăstirea Antim, iar în dreapta apare Dealul Mitropoliei cu Mitropolia. Se văd clopotnița și turla paraclisului, precum și zidurile dinspre vest, azi dărâmate. De asemenea, Biserica Sfântul Ilie Rahova și Biserica Sfântul Nicolae-Vlădică. Aceasta din urmă a fost zidită la jumătatea secolului al XVIII-lea, în mahalaua numită „a Vlădichii”, dărâmată în 1902. Lângă ea a fost ridicată, pe strada 11 Iunie, actuala biserică, între 1902-

Turnul Colței

din 1802, când etajul superior a căzut. A fost reparat mai târziu și i s-au adăugat două etaje de lemn, servind ca foișor de foc, până în anul 1888, când a fost dărâmat. Nesemnată, fotografia e redată pe carton gros și cu marginile tăiate.

Alte puncte de interes al fotografiilor realizate de Ludwig Angerer au fost Piața Sfântul Anton și Biserica Sfântul Dumitru, aflată în vecinătatea pieței.

În prima dintre aceste fotografii, Piața Sfântul Anton se află în plan central. În piață, se văd, nu foarte clar, țărani vânzându-și mărfurile, fie pe jos, fie la tarabe, așezați unii în șiruri, alții, dimpotrivă, separați de grup. Apar căruțe și trăsuri cu cai. Mai jos, pe lângă tarabele negustorilor, se vede o construcție mai aparte, rotundă, din cărămidă, iar deasupra, cu o cruce, vizibilă destul de greu din acel unghi, o capelă păstrată ca semn că acolo s-a aflat altarul Bisericii Sfântul Anton. Această biserică a ars în timpul marelui incendiu din 1847 și nu a mai fost refăcută niciodată. La mijloc-dreapta se vede

Piața Sfântul Anton

Cafeneaua Veche, cu o copertină în față. În centru-stânga apare o clădire din lemn. În spatele acesteia se înalță Biserica Curții Vechi, cu hramul Buna Vestire. Această biserică, în amintirea Bisericii Sfântul Anton, a luat numele acesteia, nume sub care toată lumea o cunoaște astăzi. În partea stângă, în plan îndepărtat, se poate vedea Biserica Sfântul Dumitru.

Cealaltă fotografie are în prim plan Biserica Sfântul Dumitru, văzută din spate, înconjurată de o serie de clădiri cu parter și etaj. Biserica a fost numită în vechime și „Biserica de Jurământ” pentru că înăuntrul ei, pentru anumite pricini, cei veniți acolo la judecată se încingeau cu brâul Preacuratei și jurau lângă ușa altarului că vor spune numai și numai adevărul.

Biserica Sfântul Dumitru. În dreapta imaginii se vede o parte a clădirii care apare în fotografia inedită a lui Ludwig Angerer

În fața bisericii, în centru-stânga imaginii, se văd câteva dintre clădirile de pe Strada Franceză. În spatele acestor clădiri, se observă Palatul Brâncoveanu, Biserica Sfânta Ecaterina, refăcută, pentru că arsese în 1816, și turla Bisericii Schitu Măgureanu. În centru, în stânga Bisericii Sfântul Dumitru, apar o parte din zidurile fostei case Drugănescu de unde a izbucnit marele foc de la 1847, când, din joaca unui copil, o mare parte a orașului a fost mistuită de flăcări. Imaginea arată și un butoi mare, probabil spre aducere aminte a locului de unde a pornit focul.

În dreapta, mai sus de zidurile ce apar înaintea de Hanul Constantin, se vede o parte dintr-o clădire destul de nouă și interesantă.

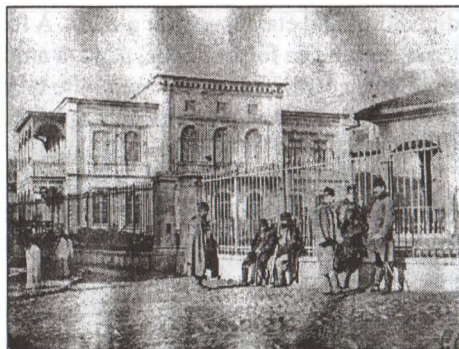
Ultima dintre aceste fotografii este inedita imagine surprinsă de Ludwig Angerer, a unei clădiri construite în stil romantic. Ferestrele apar cu ancadrame cu colonete, iar în cadrul tâmplăriei ferestrelor se pot admira rozete decorative. La cornișe apar șiruri de denticuri, iar parterul prezintă bosaje de tencuială. Balconul și copertina, aflate la intrarea laterală din stânga clădirii, sunt bogate decorate, cu elemente din lemn și probabil și de metal, ducând cu gândul la o gravură din 1853 în care apare clopotnița de la Curtea de Argeș cu decorațiuni asemănătoare. În curte, în dreapta imaginii, se vede o mică parte a unei construcții anexe, numai parter, cu portic. Clădirile sunt împrejmuite de un gard înalt cu bare de metal, cu o poartă la mijloc. În stânga fotografiei, în afara gardului, apar câțiva piloni așezați circular, legați între ei cu lanțuri, îngrădind ceva rămas în afara obiectivului.

În centru-dreapta, se văd șase personaje, dispuse în două grupuri de câte trei, cu vădite diferențe între ei. Grupul din dreapta este alcătuit din ofițeri: doi austrieci și un turc, fiecare îmbrăcat în uniforme specifice armatei din care făceau parte. Au și mantale, căciuli și arme. Stau în picioare, față în față, părând a discuta între ei. Ceilalți trei oameni, aflați în centrul imaginii, sunt circazieni (adică soldați din trupele neregulate ale armatei otomane). Aceștia, par a se odihni, doi stând pe partea de jos a gardului și sprijinindu-se de câte un târnăcop, iar cel de-al treilea în picioare, ținând, se pare, tot un târnăcop, dar pe umărul drept. Și acești oameni au mantale pe ei, dar mai ponosite, și căciuli de blană. Toți au bărbi bogate. În spatele gardului se mai vede figura unui alt militar.

Un detaliu al fotografiei în care în prim plan se află Biserica Sfântul Dumitru, lămurește în ce zonă a Bucureștiului se află această clădire. În lateralul acestei fotografii se vede o parte a unui edificiu care – amănuntele de construcție demonstrează acest lucru – e aceeași cu clădirea surprinsă în fotografia inedită a lui Angerer.

Observând vecinătățile Bisericii Sfântul Dumitru de la 1819, aplicate pe planul Boroczyn de la 1852, această clădire nu se putea găsi decât exact pe locul caselor episcopale, lucru dovedit și cu planul cadastral din 1895-1899, realizat de Institutul Geografic al Armatei, care redă întru totul aspectul construcției din fotografie.

Documentele arată că, în „casa cea mare ce se afla în curtea Bisericii Sfântul Dumitru”, trăgeau în calitate de deputați atât protosinghelul moldovean Sofronie Vârnab, cât și Grigore Cuza, unchiul domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Despre casele episcopale se spunea că erau mari și aveau două caturi, părând chiar „mărețe” pe vremuri. Lângă ele exista și o „frumoasă clopotniță”, așezată înspre Stavropoleos. Această clădire se pare că a servit mai târziu ca punct de adunare al Sfântul Sinod (înființat în decembrie 1864 și reorganizat în 1873). Din unele documente aflăm că, la 1897, casele episcopale au fost dărâmate, fapt înfirmat de planul cadastral din 1895-1899. Cercetând următorul plan, cel din 1911, se poate

Imagine inedită a clădirii din apropierea Bisericii Sfântul Dumitru, realizată de Ludwig Angerer la 1856

vedea construcția care apare tăiată ca o felie de tort, aproape pe diagonală, în spate, pentru a lăsa loc Străzii Poștei.

Mărturiile istorice aduc și alte dovezi ale întrebuițării acestei clădiri. G. I. Ionescu - Gionn scria în „Istoria Bucureștilor”, fără însă a fi foarte sigur, de faptul că la Sfântul Dumitru a existat în secolul al XVIII-lea o „școală de muzichie, de unde, probabil, și primul sediu al Conservatorului de Muzică și Declamațiune, care a fost tot la Sfântul Dumitru când s-a înființat prima școală de bel canto din România.”

Exista de asemenea Articolul 54 din „Regulamentul pentru școala de muzică din București și Iași” de la 29 octombrie 1870, care prevedea că „școala de muzică întreține un cor bisericesc care va face serviciul în Biserica Sfântul Dumitru din curtea școlii”, dovadă a legăturii Conservatorului cu clădirea de lângă Biserica Sfântul Dumitru, dar fără alte lămuriri. Astfel, clădirea ce ne interesează ar fi putut fi sediul de atunci al Conservatorului, numai că, documentele de la 1867, vorbesc de faptul că localul Conservatorului era pe Strada Carol nr.1, la colțul despre Calea Victoriei.

Oricare ar fi fost funcțiile clădirii din fotografia lui Angerer, aceasta este neîndoiește o foarte frumoasă construcție a Bucureștilor acelor ani, dezvăluind privitorilor o imagine încărcată de farmec și istorie.

Fotografiile făcute de Ludwig Angerer la București, la comanda superiorilor săi, rămân unele dintre cele mai importante și interesante, precum și printre primele mărturii iconografice deosebit de sugestive ale unui oraș atât de îndrăgit și pitoresc cum au fost Bucureștii.

BIBLIOGRAFIE

GEORGESCU FLORIAN, (red. responsabil), *Istoria orașului București*, vol I, Muzeul de Istorie al orașului București, 1965.

SAVIN, MARGARETA, *Ludwig Angerer, unul dintre primii fotografi ai Bucureștilor*, în „București, materiale de istorie și muzeografie”, vol. VI, București, 1968.

SĂVULESCU, CONSTANTIN - FIAP, E., *Cronologia ilustrată a fotografiei din România, perioada 1834-1916*, București, 1985.

POTRA, GEORGE, *Bucureștii văzuți de călători străini (secolele XVI-XIX)*, Editura Academiei Române, București, 1992.

STOICESCU, NICOLAE, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961.

IONNESCU-GIONN, G.I., *Istoria Bucureștilor*, Fundația Culturală Gheorghe Marin Speteanu, București, 1998.

FILITTI, IOAN C., *Biserica Sf. Dumitru din București*, București, Tipografia cărților bisericești, 1932.

SUMMARY

Ludwig Angerer was born in Hungary, at Malatzka, in 1827 and that he studied at Pressburg (Czechoslovakia) and Pesta. He took a degree in pharmacy. He arrived in Bucharest during the Crimean war, by 1856. In 1857 he returned to Vienna. He was one of the first photographers in and of Bucharest, and one of Vienna's greatest photographers as well. On December 24th, 1860, he was appointed Photographer of the Imperial Court.

His photographs remain some of the first taken in Bucharest and among the most interesting and expressive.

